

כוכבים בחוץ¹

אביגדור המאירי

הראייה החותכת ביותר לכשלונה של הביקורת היא, שלעולם אין מבקר באימיים מסוגל להכיר בכשרונות צעירים – אם הם חדשים. כלומר: אם אין הם ממשיכים את סגנון-האסכולה המקובל על המבקר. יש לי ארבעה מכתבים מאת דויד פרישמן, המוכיחים בעליל, איך התאמץ בכל רצונו הטוב להדפיס את שיְרֵי (שירי-המלחמה), שהוא עצמו דרשם ממני וגם שלח לי את שכר-הסופרים בעדס במלוא-לב (לבו ולב אברהם יוסף שטיבל) – ולבסוף לא הדפיס אף אחד מהם. פרישמן לכל הפחות רצה, בכל נפשו רצה – אך הלא רוב המבקרים לא זו בלבד שאינם רוצים, אלא גם מוחים (בביקורת ומשפיעים על אחרים לבטל כל כוח חדש, המופיע לא בימינעוריהם, שיש לו דרך חדשה ורשות חדשה מלשהם ומשל תקופתם.

סדר שיריו של נתן אלתרמן יכול להיות לצנינים בעיני הביקורת המקובלת שלנו – אך הוא בכל זאת תמרור חדש בדרך שירתנו. אם תרצה ואם לא – פה מוכרח יהיה רושם תולדות הספרות העברית, שלעתיד לבוא, לעמוד רגע היסטורי ולציין תקופה חדשה בשירתנו. מובן מאליו, שהמבקר המזדקן, אם כבר מזכה את החדש במלים אחדות, הרי קודם-כל מציין הוא את "ההשפעה הזרה" – כלומר, קודם-כל את "השלילה", לפי דעתו. במקום לעשות זאת – דוקא באהבה ובהבנה – קודם כל לגבי המשוררים המקובלים. כמה יפה ונעלה היה היום לעמוד ולהעמיד, למשל, על השפעתם של פושקין, לרמונטוב וטורגנייב (ואפילו של פרוג!) על ביאליק, את השפעתו של היינה – על פרישמן, של רבידנרנט טאגורי – על יעקב כהן של פטר אלטנברג – על שופמן, ואחר-כך: של ייסינין ומאיקובסקי – על שלונסקי של וולט וייטמן – על א. צ. גרינברג ושל אדי אנדרה – על אביגדור המאירי וכו' (אני, לכל הפחות, בכוונה תירגמתי את שירי אדי ובתקוה, שמישהו יעמוד על כך, כמובן, בלי איזמל חלוד). אך אני אינני בשאלה זו, שאינה מעניינת אותי כלל לגבי אלתרמן ושיריו, ומבשרים לי את הקידמה בשירתנו. סוף כל סוף: הקץ לקלסיציזם שלנו, היוצא לנו מאפנו. לנו – הרוצים עוד בחייהם לראות, איך "תנוע הארץ".

קודם-כל: חידוש הסגנון – הגורר אחריו בהכרח גם חידוש הלשון. זהו הסגנון, שאֶפִּיו הוא: הפשטות הלירית, הפשטות החפשית בהחלט, המצלצלת במושכל ראשון כמו שירי-עם. אף רגע אינם מרגיש בשירים הללו את עקת "הפסוק", שהשפיל את הליריקה למליצה ואחר-כך למטאפורה ריקה. כמה זה טוב: לא להרגיש אף רגע, שהמשורר העברי הוא תלמיד-חכם המדבר כל הזמן בלשונות המים! ח.נ. ביאליק אמר לי פעם אחת: "כלום יודע אתה, מהו הקונץ בשיר עברי? הקונץ הוא: להתחיל 'מה טובו אוהליך יעקב' ולא לגמור 'משכנותיך ישראל!' ובכן

¹ הרשימה נדפסה במוסף לספרות של "דבר" (28.4.39)

אלתרמן וחבריו אפילו אינם מתחילים ב"מה טובו אוהליך יעקב". הם אומרים בפשטות: "יפים הם בתיך תושב תל-אביב". ואולי ממשיכים: "הצומחים כצב אל הלבנה". זאת אומרת: אם הם רוצים להביע את זאת מביעים הם בלשון עצם, בלי כל בקשת עזרה לא מן התנ"ך ולא מן התלמוד ולא מביאליק. ואם אלתרמן שר שיר-המנון לפונדקית – הרי כל שירי-האהבה ושירי הפונדקאיות שעד הנה סמויים לגמרי מעיניו והוא שר לה בסגנונו שלו:

פִּי נְהַדְרֶתָּ, פִּנְדֻקִּית, מְהַדֵּר הַפִּילִים,

וּתְגַאֵי בְּמִתְנַדֵּךְ יָמֵי חֶבְרֹן?

לְמַרְאֵיךְ, כָּלָה, לִילוֹתֵי מַפִּילִים

אֶת לְבָב הַנְּבֻעָת, הַשׁוֹמֵט מִן הַקֵּן.

אין אני אשם בדבר, אם הקומפרטיב הזה "מהדר הפילים" מעלה לי, לא רק את היופי ההודי מלא של-לצבעים שבתפארת-התפארות: הפיל רב הכבוד והכוח, אלא ממחיש הוא לי תיכף גם את דמות הפונדקית עצמה, שאינה מוכת-רזון וצמוקת בשר ושדים, כי אם סמל האשה המזרחית הבשרית והשרירית כאחת, זו שכולה ארוטיקה וחום נשיאמהי, והדורסת על כל הבא בדרכה (אשה!) וכובשת. מובן, לשלמה המלך מותר לשיר: "לסוסתי ברכבי פרעה דימיתך רעיתי". והתמונה הבאה בעקבות זו: בראותו אותה, "לילותיו מפילים את לבו הנבהל, הנופל מתוך קנו" – תמונה לירית, שכל אסתטיטותה ספוגה דוקא בפשטות "הגסה" שבה: הלילות, בחינת אשה, מפילים את הולד שבהם: את לב המשורר, הטעמון בקרבם כמו עובר רך. – כל התוך מלא "גסות" כזו – אך לא זו עצמה! – והלאה באותו שיר עצמו:

"כְּפֶאֶשְׁכּוֹל הָעֵנָב אֶל עֵינֵי אֶתְּ נִמְחָצֶת" – תמונה, שהאקדמיה העברית לעתיד-לבוא ודאי תדגול בה כדוגמה קלאסית לתמונתיות הפיוטית. והיא תמצא בה אפילו סמך מן האקדמיה שלעבר: מבחינת הדמיון שבין הענב והעין, ומבחינת השפה האליטרטיבית: הצלצול הזהי של "ענב" ו"עיני".

ואם מבחינה זו, ובהבנה זו תדפדפו בספר-שירים זה – יאירו עיניכם לראות, מה חידשה הליריקה העברית בספר-שירים לא גדול כלל. אך מן ההכרח הוא להוסיף עוד בחינה: הריתמוס המושלם השוטף את ההברה הספרדית – שעם קצבו החמור אינך מרגיש בו את ממזרי ההקסאמטר הינוני המובחל כבר – ומה שחשוב עוד יותר מזה: החרוד החדש, האסוננסי שבשפתנו, החרוז הצלצולי שאינו תלוי לגמרי באותיות הכתובות, אלא אך ורק בשמיעה המוסיקלית בלבד, אשר רק שפה חיה בהחלט יכולה להתהדר בו. זאת לי הפע הראשונה, ששומע אני את חיותה של השפה העברית, מבלי להסתמך על עיני. שפת האזנים: סוף-סוף, ולא שפת-העינים המתה! "הבית" חורז עם "ערבים", "ירחיקו לכת" – עם "חליליך", "יאורו" – עם "אורן" ו"הסהר" – עם "ונוסע"!

אני מציע להקדיש לשירים אלה מעט מאוד: אחוז אחד (פחות תשעים ותשעה!) מתשומת-הלב אשר לשירי אסכולת ביאליק ותלמידיו. כשם שתרגולהביקורת אינו מעיר את השחר (לכל היותר את המתנמנם עוד), כך אינו יכול לעכב אותו (לכל היותר להתנמנם הלאה).